

MLUVENÁ ŘEČ: TVOŘENÍ, PŘENOS, PERCEPCE

2.

Komunikace mluvenou řečí probíhá mezi mluvčím, který řeč produkuje, a posluchačem, který vnímá to, co slyší. Oba tyto procesy – produkce a percepce – jsou uskutečňovány pomocí složitých mozkových mechanismů a vzájemně ověřovány zpětnými vazbami.

Máme-li blíže charakterizovat vlastní proces sdělování mluvenou řečí, je třeba vzít v úvahu řeč z hlediska produkce, zkoumat její zvukovou podstatu a zaměřit se též na studium řeči z pohledu percepce.

2.1 TVOŘENÍ MLUVENÉ ŘEČI

Jako **mluvidla** označujeme všechna ústrojí, která se podílejí na tvorbě podmlinek nutných pro vznik zvukové podoby řeči. K tomu je třeba, aby se vytvořil výdechový proud vzduchu, vznikl hlas a byly artikulovány hlásky. V souladu s tímto podmínkami lze mluvidla rozdělit na tři části:

ústrojí dechové (*respirační*),

ústrojí hlasové (*fonacní*),

ústrojí hláskovací (*artikulacní*).

2.1.1 Ústrojí dechové

Dechové ústrojí vytváří výdechový proud nutný ke vzniku mluvené řeči. Hlavní součástí tohoto ústrojí jsou **plice** uložené v hrudní dutině. Do plic je vzduch přiváděn vzduchovou trubicí (průdušnicí), která se větví v průdušky a ty dále v průdušinky a v plicní sklípky.

Stěny hrudní dutiny jsou tvořeny hrudním košem a na spodní straně bránič. Hrudní koš se skládá z hrudní páteře a 12 páří žebber. Brániče je sval oddělující dutinu břišní od dutiny hrudní. V klidu je vyklenuta vzhůru. Svalovou činnost se brániče snižuje, což vede k rozšíření objemu dutiny hrudní.

slov různého významu, ačkoli sám významem obdařen není. Ve vztahu k hlasu se mohou některými jinými vlastnostmi od sebe lišit. Z hlediska fonetiky mluvíme o hláskách, z pohledu fonologie o variantách fonému (*alofonech*).³ S fonetikou a fonologií je spjata řada vědních oborů, jako příklad uvedeme lingvistiku, dialektologii, ale také ortopedii. **Ortopedie** je vědní obor, který se věnuje kodifikaci spisovné výslovnosti konkrétního jazyka. Tohoto označení se rovněž užívá pro samu spisovnou výslovnost.

Barbosa (1994c), Delgado-Martins (1988), Dohalská – Schulzová (2003), Andrade – Viana (1994), Mateus – Andrade – Viana – Villalva (1990), Mateus et al. (2003), Romportl (1973a).

Literatura

³ Vyznamní různých slov, může v jiném jazyce fungovat jako varianta fonému. Protiklad mezi *alveolární* [n] a *velární* [ŋ] v češtině (*snma* × *snka*) není – na rozdíl od angličtiny (*thin*, *tenky*) × *thing*, „věc“) – významotvorný.

K problematické variantě fonému viz podrobněji Barbosa (1994c: 94–102), Palková (1994: 123–125).